

regelmæssigt udarbejdes inden for de frister, der er fastsat ved vedtægten, og at den udfærdiges forskriftsmæssigt. Det kan anerkendes, at administrationen må have en rimelig tid hertil, men at enhver overskridelse af fristen skal være begrundet i, at der foreligger særlige omstændigheder.

3. Når administrationen langt overskrider den rimelige frist, som den har til sin rådighed til at udfærdige tjenstemandens bedømmelse og den ikke er i stand til at godtgøre, at der foreligger særlige omstændigheder, der kan begrunde denne overskridelse, begår den en ansvarspådragende fejl.

I sag 207/81

KUNO DITTERICH, ved advokat Marcel Slusny, Bruxelles, og med valgt adresse i Luxembourg hos advokat Ernest Arendt, Centre Louvigny, 34 B, rue Philippe-II,

sagsøger,
mod

KOMMISSIONEN FOR DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABER, ved Jörn Pipkorn og Hendrik van Lier, medlemmer af Kommissionens juridiske tjeneste, som befuldmægtigede, og med valgt adresse i Luxembourg hos Oreste Montalto, Kommissionens juridiske tjeneste, Jean Monnet-bygningen, Plateau du Kirchberg,

sagsøgt,

hvorunder der er nedlagt påstand om annullation af bedømmelsen af sagsøgeren for perioden fra den 1. juli 1975 til den 30. juni 1977, om erstatning i anledning af uregelmæssigheder og forsinkelse ved udarbejdelsen af den nævnte bedømmelse, samt subsidiært om, at det dels pålægges sagsøgte at fremlægge alle akter vedrørende bedømmelsen for perioden 1975-1977, dels at det bestemmes, at en række i stævningen nævnte forhold bevises ved vidneførsel,

har

DOMSTOLEN (tredje afdeling)

sammensat af afdelingsformanden U. Everling, dommerne G. Bosco og Y. Galmot,

generaladvokat: G. Reischl

justitssekretær: assisterende justitssekretær J. A. Pompe

afsagt følgende

DOM

Sagsfremstilling

De faktiske omstændigheder, retsforhandlingernes forløb og parternes påstande, anbringender og argumenter kan sammenfattes således:

I — Faktiske omstændigheder og retsforhandlinger

Kuno Ditterich, der er tysk statsborger, blev den 4. oktober 1954 ansat af Kommissionen for Euratom som videnskabelig tjenestemand.

Sagsøgeren, der gør tjeneste ved Det fælles Forskningscenter (FFC) i Ispra, og som nu er tjenestemand i lønklasse A 5/8, var ansat ved afdeling C, kemi, indtil den 1. januar 1977, da han blev ansat ved afdeling A.

I medfør af tjenestemandsvedtægtens artikel 43, stk. 1, udfærdiges der regelmæssigt og mindst hver andet år for tjenestemanden en udtalelse vedrørende hans kvalifikationer, tjenstlige indsats og adfærd.

Bedømmelsen for perioden fra den 1. juli 1975 til den 30. juni 1977 blev udfærdiget af bedømmeren Bishop, direktør for afdelingen C, efter høring dels af Hannaert, der var den kontorchef, som sagsøgeren havde arbejdet under indtil den 31. december 1976, dels af Helms og Slessor, der henholdsvis var den direktør og kontorchef, som sagsøgeren siden da har henhørt under.

Ifølge Kommissionen var disse forskellige høringer årsagen til, at bedømmelsen blev underrskrevet med forsinkelse af Bishop den 29. december 1979.

Bedømmelsen indeholder en generel vurdering, der er formuleret således:

»Utvivlsomt besidder Ditterich den fornødne kompetence på området for systemanalyse, der med mere samarbejdsvilje kunne føre til et bedre resultat for ham selv og for FFC-programmet.«

Den tjenstlige adfærd blev bedømt som »normal«, medens rubrikkerne vedrørende kvalifikationer og indsats er blevet udfyldt med den højeste karakter »over gennemsnittet«.

Sagsøgeren bestred formuleringen af den generelle vurdering og meddelte bedømmeren Bishop sin utilfredshed under et møde den 11. januar 1980.

Sagsøgeren gjorde brug af sin adgang efter tjenestemandsvedtægtens artikel 43, stk. 2, og fremsatte sine bemærkninger til den bedømmelse, der var blevet meddelt ham; Ditterich gjorde i en skrivelse af 17. januar 1980 gældende, at formuleringen af den almindelige vurdering var uforenelig med den kendsgerning, at han i bedømmelsesperioden havde fået offentliggjort en række artikler, udarbejdet i samarbejde med andre tjenestemænd ved anlægget i Ispra. Han krævede derfor den anfægtede bemærkning trukket tilbage, idet den efter hans opfattelse hvilede på en gennemgang af kendsgerningerne på subjektivt, i stedet for på objektivi grundlag.

Ditterich forelagde sagen for appelbedømmeren, Mas, vicegeneraldirektør for FFC og direktør for anlægget i Ispra. Efter et møde med sagsøgeren den

5. marts 1980, bekræftede appelbedømmeren bedømmelsen den 26. marts 1980.

Sagsøgeren forelagde den 31. marts 1980 sagen for Det paritetiske Bedømmelsesudvalg, der afgav sin udtalelse den 15. juli 1980.

Efter at have konstateret, at rubrikken »adfærd i tjenesten« var blevet bedømt til bemærkningen »normal«, medens sagsøgerens adfærd i den foregående bedømmelse, der dækkede tidsrummet 1973-1975, var blevet bedømt som »over gennemsnittet«, nåede udvalget i sin udtalelse til det resultat, at »man beklager, at denne vurdering, der er nøje forbundet med den almindelige vurdering, der blev bestridt i skrivelsen, ikke blev forsynet med de nødvendige forklarende bemærkninger, der har særlig interesse, når vurderingen er ugunstig sammenholdt med den foregående bedømmelses«.

Da Mas af Det paritetiske Bedømmelsesudvalg blev opfordret til at begrunde bemærkningen vedrørende adfærden i tjenesten, anførte han, at »Ditterich har i dette tidsrum systematisk modarbejdet enhver afgørelse fra sine foresatte, der vedrørte ham«.

Denne udtalelse, der indebar en ændring af bedømmelsen, blev meddelt sagsøgeren den 22. oktober 1980.

Ved skrivelse af 1. december 1980, indgået til Kommissionen den 16. december, indgav Ditterich i medfør af tjenestemandsvedtægtens artikel 90, stk. 2, en klage over ansættelsesmyndighedens beslutning af 22. oktober 1980, der indeholdt den endelige version af hans bedømmelse.

Efter at have konstateret, at hans klage stiltiende var blevet afslået, anlagde Ditterich nærværende sag, der blev regi-

streret på Domstolens justitskontor den 8. juli 1981.

I sin stævning, hvori sagsøgeren udtaler, at han ikke ved, om hans klage af 1. december 1980 har været forelagt Det paritetiske Bedømmelsesudvalg, forbeholder han sig ret til under sagen at fremsætte et eller flere yderligere anbringender i medfør af artikel 42 i Domstolens procesreglement.

Den 11. august 1981 svarede næstformanden i Kommissionen på sagsøgerens klage af 1. december 1980 og meddelte ham, at Kommissionen ikke kunne give medhold i hans klage, især fordi han med sine bemærkninger ikke kunne bevise, dels at vurderingerne fra hans overordnede var ugyldige, dels at forsinkelsen med bedømmelsen havde påført ham nogen skade.

På grundlag af den refererende dommers rapport og efter at have hørt generaladvokaten har Domstolen (anden afdeling) besluttet at indlede den mundtlige forhandling.

Efter en ændring i Domstolens sammensætning har Domstolen ved kendelse af 7. oktober 1982 besluttet at henvise sagen til tredje afdeling.

II — Parternes påstande

Sagsøgeren har i stævningen nedlagt følgende påstande:

1. Annullation af bedømmelsen af sagsøgeren for perioden 1. juli 1975 til 30. juli 1977 samt af afgørelsen af 22. oktober 1980 truffet af appelbedømmeren.
2. Sagsøgte tilpligtes under alle omstændigheder for formfejl og forsinkelse at betale sagsøgeren 500 000 BFR med

almindelige renter fra 1. december 1980, hvilket beløb forbeholdes ændret under retssagen.

3. Sagsøgte tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Subsidiært:

4. Sagsøgte pålægges at fremlægge alle akter, uden undtagelse, vedrørende bedømmelsen for perioden 1975-1977.

5. Det bestemmes, at følgende omstændigheder bevises ved vidneførsel:

a) sagsøgeren har samarbejdet med sine kolleger i en atmosfære og i en ånd, der må betegnes som normal;

b) sagsøgeren har ikke systematisk modarbejdet sine foresattes afgørelser.

Sagsøgeren har endvidere i replikken nedlagt følgende påstande:

1. Kommissionens beslutning som indeholdt i skrivelsen af 11. august 1981 annulleres.

2. Sagsøgte tilpligtes under alle omstændigheder for uregelmæssigheder og forsinkelser at betale sagsøgeren et beløb, som Domstolen fastsætter efter billighed, som erstatning for økonomiske og ikke-økonomiske tab under et.

3. Sagsøgte tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Subsidiært:

4. Sagsøgte pålægges at fremlægge akter vedrørende sagsøgerens påståede modstand mod sine foresattes afgørelser, der vedrører ham.

5. Det bestemmes, at de i stævningen omhandlede forhold bevises ved vidneførsel.

6. Følgende bedes indkaldt som vidner:

a) sagsøgerens kolleger i kemiafdelingen og i afdeling A;

b) hans foresatte i disse to tjenestegrene.

7. I så fald udsættes spørgsmålet om sagens omkostninger.

Sagsøgte har nedlagt følgende påstande:

— frifindelse;

— sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger;

— sagsøgte forbeholder sig ret til at ændre påstanden i enhver retning.

III — Parternes anbringender og argumenter

Der er fremsat otte anbringender, heraf to i replikken.

Det første anbringende

Det første anbringende er, at den almindelige vurdering i bedømmelsen vedrørende Ditterich's manglende samarbejdsvilje hviler på unøjagtige oplysninger og er selvmodsigende.

Sagsøgeren, der har anmodet Domstolen om at afgøre, hvorvidt der består en modsigelse mellem kendsgerningerne og bemærkningerne i bedømmelsen, oplyser, at han i bedømmelsesperioden har offentliggjort en række artikler, som han har henvist til, i samarbejde med andre tjenestemænd.

Dette forhold står i modstrid, dels med bedømmerens generelle vurdering om manglende samarbejde (første led), dels med appelbedømmerens påstand om, at sagsøgeren systematisk har indtaget en afvisende holdning (andet led).

Sagsøgeren har endvidere bestridt, at der er hold i de kendsgerninger, som appelbedømmeren har henvist til uden at præcisere dem. Eftersom appelbedømmeren har bebrejdet sagsøgeren den systematiske karakter af hans optræden, er det sagsøgerens opfattelse, at appelbedømmeren skulle have angivet de kendsgerninger, der tjener som grundlag for hans vurdering (tredje led).

Sagsøgeren har anført, at Domstolen altid har fundet, at den kan bedømme nøjagtigheden af de kendsgerninger, som bedømmerens opfattelse hviler på, uden herved at sætte sin egen vurdering i stedet for bedømmerens.

Herefter har sagsøgeren anmodet Domstolen om, at der sker vidneførsel (høring af hans overordnede, kolleger og underordnede i to tjenestegrene, som han har henhørt under) vedrørende rigtigheden af de påstande, der er fremsat af bedømmeren og af appelbedømmeren.

Efter *Kommissionens* opfattelse fremgår det ikke af bedømmelsen, at Kommissionen har været uvidende om forhold vedrørende sagsøgerens adfærd, kvalifikationer og indsats. Det er sagsøgtes opfattelse, at selv om der foreligger publikationer, som sagsøgeren har skrevet i samarbejde med andre kolleger, der beviser hans evne til samarbejde af en bestemt art, indebærer dette ikke nødvendigvis, at den samme samarbejdsvilje foreligger i forholdet til hans kolleger ved anlægget.

Sagsøgte har understreget, at Kommissionen ikke har bebrejdet sagsøgeren, at han mangler enhver samarbejdsvilje, men at den ganske enkelt har fundet, at sagsøgeren med mere samarbejdsvilje kunne have draget større nytte af sine kundskaber. Efter Kommissionens opfattelse er det heller ikke rigtigt, når det hævdes, at der foreligger en faktisk vildfarelse eller en modsigelse mellem sagens omstændigheder og formuleringen af den generelle vurdering.

Med hensyn til den analytiske vurdering af sagsøgerens adfærd gav bedømmelsesmyndigheden bemærkningen »normal«, medens der i den tidligere bedømmelse under den samme rubrik blev givet karakteren »over gennemsnittet«, hvilket skyldtes gentagne episoder, der viste, at sagsøgeren indtog en afvisende holdning. Kommissionen har herved understreget, at sagsøgeren ved adskillige lejligheder har udfærdiget eller påtaget sig at udfærdige afhandlinger vedrørende en række forskningsprogrammer ved centret på trods af, at hans direktør, Bishop, og chefen for programmet ved anlægget i Ispra, Bresesti, stillede sig negativt til det. Eksempelvis fortsatte sagsøgeren således med at udarbejde en afhandling om radioaktivt affald mere end et år efter Rådets beslutning om at standse forskningsarbejdet på dette område og trods Bresesti's opfordring til at høre op hermed. Sidstnævnte blev nødt til at forbyde afhandlingen. Trods denne episode har sagsøgeren udarbejdet en anden afhandling uden at have søgt om sine foresattes godkendelse.

Kommissionen har mindet om, at ifølge retspraksis, således som den især er fastlagt ved dommen af 12. maj 1977, Macevicius mod Parlamentet (sag 31/76, Sml. 1977, s. 883, især præmis 8), dommen af 25. november 1976, Küster mod Parlamentet (sag 122/75, Sml. 1976, s. 1685,

især præmis 9), dommen af 17. marts 1971, Marcato mod Kommissionen (sag 29/70, Sml. 1971, s. 243; org. ref. Recueil 1971, s. 243, især præmis 7), dommen af 5. december 1963, Leroy mod Kommissionen (de forenede sager 35/62 og 16/63, Sml. 1954-1964, s. 435; org. ref. Recueil 1963, s. 399, især s. 419-420), har Domstolen nægtet at sætte sin vurdering i stedet for bedømmerens, især når denne indebærer komplekse værdiskøn. Domstolen skrider alene ind, når der foreligger kompetencemangel, mangler ved formen og fremgangsmåden, magtfordrejning, vildfarelse eller åbenbar modsigelse.

Det andet anbringende

Det andet anbringende angår, at bedømmelsen vedrørende sagsøgerens adfærd, der er bedømt til »normal«, skulle være i strid med dels bedømmerens generelle vurdering, dels appelbedømmerens begrundelse.

Sagsøgeren har anført, at dersom bebrejdelserne vedrørende den »manglende samarbejdsvilje« eller den »systematisk afvisende holdning« havde været begrundet, måtte dette nødvendigvis have påvirket bemærkningen i bedømmelsen vedrørende sagsøgerens adfærd.

Sagsøgeren har henvist til, at Det paritetske Bedømmelsesudvalg i sin udtalelse af 15. juli 1980 havde opfordret appelbedømmeren Mas til at give de nødvendige begrundelser for forskellen i vurderingen af sagsøgerens adfærd i den nuværende bedømmelse og den tidligere bedømmelse for perioden 1973-1975.

Det er sagsøgerens opfattelse, at når appelbedømmeren har udtalt, at sagsø-

geren systematisk har modarbejdet sine foresattes afgørelser, har han ikke herved givet de udbedte begrundelser, men har udtalt en ny vurdering, der logisk havde måttet udelukke karakteren »normal« i rubrikken »adfærd i tjenesten«.

Kommissionen har anført, at appelbedømmeren har villet understrege, at den systematisk afvisende holdning har udelukket, at sagsøgeren fik karakteren »over gennemsnittet«, som han tidligere havde vist sig værdig til. Kun dersom denne afvisende holdning havde gjort enhver form for samarbejde umulig, ikke alene med hans foresatte, men også med hans kolleger inden for afdelingen, eller han havde nægtet at efterkomme givne instruktioner, kunne adfærden have været betegnet som »under gennemsnittet«, eller efter omstændighederne havde givet anledning til andre skridt.

Efter Kommissionens opfattelse har sagsøgeren ikke fremdraget nogen omstændighed, der kan godtgøre, at sagsøgte har overskredet grænserne for sit skøn.

Det tredje anbringende

Ifølge det tredje anbringende er appelbedømmerens begrundelse flertydig, idet det ikke klart fremgår, hvorvidt den henholder sig til sagsøgerens adfærd eller arbejde.

Efter *sagsøgerens* opfattelse er der al mulig grund til at tro, at bemærkningerne i bedømmelsen skyldes hans administrative situation, mere præcist visse konflikter mellem ham og administrationen som følge af afslag på hans an-

søgning om forfremmelse. Sagsøgeren har understreget, at denne konflikt gav anledning til Domstolens dom af 12. oktober 1978 (Sml. 1978, s. 1855). Det er sagsøgerens opfattelse, at en tjenestemand har ret til at bestride sin overordnedes afgørelser, og at stridigheder af denne art ikke påvirker tjenesten; følgelig bør sådanne stridigheder ikke komme i betragtning ved vurderingen af adfærden i tjenesten.

Kommissionen har anført, at sagsøgeren ikke har ført bevis for, hvad det er for omstændigheder i hans administrative situation, der har medført, at bedømmerne har udtalt de pågældende vurderinger.

Det er ifølge sagsøgtens opfattelse klart, at appelbedømmerens begrundelse refererer sig til sagsøgerens adfærd og ikke til hans indsats, hans kvalifikationer eller hans administrative situation.

Det fjerde anbringende

Ifølge det fjerde anbringende er reglerne i vejledning i bedømmelse af tjenestemænd ikke blevet overholdt.

Efter *sagsøgerens* opfattelse fremgår det af vejledning i bedømmelse af tjenestemænd, at alene vurderinger, der ligger over eller under det normale, skal begrundes. Sagsøgeren har derfor fundet, at det ikke er appelbedømmeren tilladt at begrunde vurderingen vedrørende sagsøgerens adfærd, der er bedømt som normal.

Efter sagsøgerens opfattelse gælder det, at selv om begrundelsen blev givet som svar på en anmodning fra Det paritetiske Bedømmelsesudvalg, bør det fastslås, hvilken dato denne anmodning blev fremsat over for appelbedømmeren for at kunne vurdere, om vejledning i bedømmelse af tjenestemænd i den skikkelse, der dengang var gældende, er blevet overholdt.

Efter *Kommissionens* opfattelse forbyder den bestemmelse i vejledning i bedømmelse af tjenestemænd (1973, s. 39, bilag VII til svarskriftet), hvorefter vurderinger, der ligger »under eller over gennemsnittet« skal forsynes med en kommentar, på ingen måde, at der gives en begrundelse for gennemsnitlige vurderinger, idet dette kun kan tydeliggøre bedømmelsen og således give de bedømte tjenestemænd større sikkerhed.

Kommissionen har understreget, at den omtalte kommentar blev tilføjet som svar på Det paritetiske Bedømmelsesudvalgs anmodning, som sagsøgeren selv har indbragt sagen for.

Kommissionen har anført, at ifølge almindeligt anerkendt praksis begrundes gennemsnitlige vurderinger efter Det paritetiske Bedømmelsesudvalgs anmodning, dersom den foregående rapport indeholdt vurderingen »over gennemsnittet«. I nærværende sag gav Det paritetiske Bedømmelsesudvalg udtryk herfor i sin udtalelse af 15. juli 1980.

Det femte anbringende

Det femte anbringende hviler på den omstændighed, at appelbedømmerens bedømmelse og vurdering ikke er afgivet på sagsøgerens modersmål eller første fremmedsprog, hvilket er i strid med forskrifterne i vejledning i bedømmelse af tjenestemænd.

Det er sagsøgerens opfattelse, at det ville have været ønskeligt, at bedømmelsen havde været affattet på tysk, hans modersmål, eller på engelsk, det sprog, som sagsøgeren og bedømmeren talte sammen. Imidlertid er bedømmelsen blevet affattet på fransk.

Kommissionen har understreget, at i medfør af vejledning i bedømmelse af tjenestemænd (s. 41) gælder det, at »affattelsen skal ske på den bedømte tjenestemand's modersmål eller sædvan-

lige sprog. Bedømmerne kan imidlertid bruge det officielle sprog, de måtte ønske. Dersom det af bedømmeren valgte sprog er forskelligt fra den bedømte tjenstemands modersmål eller sædvanlige sprog, skal en oversættelse af vurderingerne gives på forlangende«.

Efter Kommissionen opfattelse savner det femte anbringende grundlag, idet sagsøgeren ikke har gjort brug af den adgang, der gives ham ved vejledning i bedømmelse af tjenstemænd til at kræve en oversættelse af de af bedømmerne anførte bemærkninger i den anfægtede bedømmelse, der var indført på et tysk-sproget skema.

Kommissionen har i øvrigt anført, at stævningen for Domstolen er affattet på fransk.

Det sjette anbringende

Det sjette anbringende angår forsinkelsen med udfærdigelsen af rapporten i dens endelige version og det tab, der herved er opstået for sagsøgeren.

Sagsøgeren har anført, at bedømmelsen for tidsrummet 1975-1977, der senest skulle have været udfærdiget ved udgangen af året 1977, først blev underkrevet af bedømmeren den 29. december 1979. Forsinkelsen blev yderligere forværret af det forhold, at udtalelsen fra Det paritetiske Bedømmelsesudvalg af 15. juli 1980 ikke blev fulgt af en beslutning inden for otte dage, som foreskrevet i vejledning i bedømmelse af tjenstemænd, idet denne beslutning først blev truffet den 22. oktober 1980.

Sagsøgeren har anført, at langsommeligheden hos tjenesterne i Ispra vedrørende udfærdigelsen af bedømmelser er almindeligt kendt. For at overbevise sig herom er det tilstrækkeligt at henvise til

Domstolens praksis. Sagsøgeren har anført, at i hans tilfælde blev bedømmelsen for tidsrummet 1969-1971 først meddelt ham den 7. januar 1975.

Sagsøgeren, der henviser til dommen af 5. juni 1980, Oberthur mod Kommissionen (sag 24/79, Sml. 1980, s. 1743), er af den opfattelse, at forsinkelsen med udfærdigelsen af den anfægtede bedømmelse har påført ham økonomisk og ikke-økonomisk tab, idet hans personlige aktsamling, der var ufuldstændig og følgelig ikke forskriftsmæssig, formindskede hans chancer for at blive fremmet.

Sagsøgeren har anført, at de tjenstemænds fortjenester, der har ret til at forfremmes, undersøges på grundlag af bedømmelserne. Det fremgår af dommen af 14. juli 1977, Geist mod Kommissionen (sag 61/76, Sml. 1977, s. 1419), at den rettidige afgivelse af bedømmelsen er tjenstemændens garanti for, at hans karriere forløber korrekt.

Sagsøgeren har nedlagt påstand om erstatning for økonomisk og ikke-økonomisk tab, som han i stævningen har anslået til 500 000 BFR. Efter at sagsøgeren i replikken har anført, at han ved opgørelsen af tabet har taget hensyn til det forhold, at tjenesterne i Ispra vedvarende er forsinket ved afgivelsen af bedømmelserne trods dommene om dette spørgsmål, har han udtalt, at han overlader fastsættelsen af beløbets størrelse til Domstolen.

Om end *Kommissionen* har beklaget det lange tidsrum, der er medgået til udfærdigelsen af den anfægtede bedømmelse, har den anført, at vejledningen i bedømmelse af tjenstemænd i den version, der finder anvendelse, ikke fastsætter en formel frist, inden for hvilken bedømmelserne skal afgives; i nærværende tilfælde skyldes forsinkelsen de ændringer, der er indtrådt inden for den enhed, hvor sagsøgeren arbejdede, og

hans egen ændrede tilknytning, der gjorde det nødvendigt, at en række af hans overordnede og tidligere overordnede blev hørt.

Efter Kommissionens opfattelse er det påberåbte økonomiske tab grundløst. Da sagsøgeren ikke rettidigt har bestridt nogen beslutning om forfremmelse, der er truffet inden for det tidsrum, hvor bedømmelsen skulle have været afgivet, kan sagsøgeren ikke nu hævde, at hans chancer for forfremmelse er blevet forringet.

Kommissionen har anført, at forsinkelsen med afgivelsen af en bedømmelse i hvert fald ikke kan have nogen virkning for beslutninger om forfremmelser.

Kommissionen har anført, at de bemærkninger, som forfremmede tjenestemænd har opnået for de samme tidsrum, ikke som helhed var ringere end de, der er anført i sagsøgerens bedømmelse.

Kommissionen har bemærket, at skønt erstatningspåstanden er knyttet til et annullationssøgsmål, henhører påstanden i virkeligheden under en erstatningssag.

Det er under alle omstændigheder Kommissionens opfattelse, at sagsøgerens økonomiske krav er overdrevne og derfor ikke bør imødekommes.

Kommissionen har fremhævet, at i en sag, der har nogen lighed med nærværende tilfælde, i det mindste for så vidt angår det sjette anbringende, har Domstolen tildelt sagsøgeren et beløb på 10 000 BFR som erstatning for ikke-økonomisk tab (dommen i sag 61/76, Geist mod Kommissionen, Sml. 1977, s. 1419), der var opstået som følge af den forsinkede afgivelse af bedømmelsen.

Det syvende anbringende, fremsat i replikken

Ifølge det syvende anbringende er Kommissionens svar — afgivet den 11. august 1981, altså efter anlægget af

nærværende sag — på klagen, som sagsøgeren indgav til Kommissionen den 1. december 1980, ikke afgivet rettidigt og efter høring af Det paritetiske Bedømmelsesudvalg, hvilket strider mod bestemmelserne i vejledning i bedømmelse af tjenestmænd.

Sagsøgeren har anført, at vejledningen i bedømmelse af tjenestemænd (s. 187 i 1971-udgaven) bestemmer: »Tjenestemændene har fra meddelelsen af den negative udtalelse fra Det paritetiske Bedømmelsesudvalg (se punkt C.3.a) eller den endelige beslutning, truffet af den ansvarlige for en appelleret bedømmelse (se punkt C.3.b), ret til at klage i medfør af artikel 90 i vedtægten. Det paritetiske Bedømmelsesudvalg høres angående denne klage. Det tilkommer derefter Kommissionen som ansættelsesmyndighed at træffe beslutning om den indgivne klage«.

Efter sagsøgerens opfattelse fremgår det af disse bestemmelser, at Kommissionen er forpligtet til rettidigt at træffe afgørelse efter at have hørt Det paritetiske Bedømmelsesudvalg.

Sagsøgeren har anført, at ifølge det dokument, der er vedlagt svarskriftet som bilag VI, har Kommissionen ikke overholdt disse bestemmelser.

Kommissionen har anført, at Det paritetiske Bedømmelsesudvalg ikke er blevet hørt endnu en gang, fordi udvalgets udtalelse af 15. juli 1980 var blevet efterkommet ved den vurdering, der blev afgivet af appelbedømmeren den 12. oktober 1980.

Vedrørende høring af Det paritetiske Bedømmelsesudvalg har Kommissionen anført, at vejledning i bedømmelse af tjenestemænd (s. 142, vedlagt duplikken) fastlægger princippet om adgangen til remonstration, hvilket begrænser den bindende virkning af de bestemmelser i den samme vejledning, som sagsøgeren har anført.

Det ottende anbringende, fremsat i replikken

Ifølge det ottende anbringende er Kommissionens svar på sagsøgerens klage ugyldigt.

Sagsøgeren har på grundlag af de betragtninger, der er fremsat til de fem anbringender i stævningen, påstået, at Kommissionens svar er ugyldigt.

Kommissionen har erklæret, at man — uden at tiltræde de teoretiske betragtninger, der synes at understøtte dette anbringende — i det omfang, hvor det er nødvendigt, henviser til de betragtninger, som man har fremsat over for Domstolen som svar på de fem anbringender, der er fremsat af sagsøgeren.

Den subsidiære påstand

Sagsøgeren har subsidiært nedlagt påstand om, at det bevises ved vidneførsel, dels at han samarbejdet »i en atmosfære og i en ånd, der må betegnes som normal«, dels, at han ikke systematisk har modarbejdet sine foresatte.

Det er sagsøgtes opfattelse, at i det omfang, hvor de faktiske omstændigheder, som de principale påstande hviler

på, søges godtgjort gennem denne påstand, er den ikke subsidiær, men knytter sig til søgsmålet principale påstande.

Sagsøgte har endvidere understreget, at selve formålet med den begærede bevisførelse står i modstrid med bedømmerens skønsmæssige beføjelse, idet han afgiver bedømmelsen på grundlag af en værdibestemt opfattelse, der ifølge sin beskaffenhed er subjektiv.

Sagsøgeren har efter Kommissionens opfattelse ingen interesse i at nedlægge en sådan påstand. Dersom han får medhold, er påstanden uden genstand. I modsat fald vil frifindelse i henhold til de principale påstande medføre det samme for den subsidiære påstands vedkommende.

IV — Mundtlig forhandling

Kuno Ditterich, ved advokat Slusny, og Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, ved H. van Lier, som befuldmægtiget, har afgivet mundtlige indlæg i retsmødet den 3. februar 1983.

Generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 17. marts 1983.

Præmisser

1. Ved stævning indgivet til Domstolens justitskontor den 8. juli 1981 har Kuno Ditterich, der er videnskabelig tjenestemand i lønklasse A 5/8 ved Det fælles Forskningscenter (FFC) i Ispra, anlagt sag med påstand om:

1. Annullation af bedømmelsen afgivet den 20. december 1979 vedrørende sagsøgeren for tidsrummet fra den 1. juli 1975 til den 30. juni 1977 og

beslutningen fra appelbedømmeren af 22. oktober 1980, hvorved der blev truffet afgørelse om bedømmelsen i dens endelige version. Sagsøgeren har i replikken udvidet sine påstande, således som han forbeholdt sig muligheden af i stævningen, til også at omfatte annullation af den udtrykkelige beslutning af 11. august 1980, hvorved Kommissionen efter anlæg af nærværende sag afviste sagsøgerens klage af 1. december 1980.

2. Kommissionen pålægges at betale sagsøgeren 500 000 BFR i skadeserstatning for det økonomiske og ikke-økonomiske tab, som han har lidt på grund af bedømmelsen. Imidlertid har sagsøgeren i replikken erklæret, at han overlader det til Domstolens skøn at fastsætte det erstatningsbeløb, som han har krav på.
 3. Sagsøgeren har subsidiært nedlagt påstand om, at Kommissionen fremlægger alle akter vedrørende den anfægtede bedømmelse i dens helhed, og at bemærkningerne i nævnte bedømmelse efterprøves ved vidneførsel.
- 2 Det fremgår af sagens akter, at sagsøgeren var tilknyttet afdeling C, kemiafdelingen, ved FFC i Ispra indtil den 1. januar 1977, hvorefter han blev tilknyttet afdeling A.
 - 3 Ditterich blev for tidsrummet fra den 1. juli 1975 til den 30. juni 1977 bedømt ved en bedømmelse udfærdiget den 20. december 1979 af Bishop, chef for afdeling C ved FFC, efter høring af cheferne i de tjenester, som Ditterich havde været tilknyttet.
 - 4 Bedømmelsen indeholder en generel vurdering, der henviser til en vis mangel på samarbejdsvilje fra Ditterich's side, dog med bemærkningerne »over gennemsnittet« i rubrikkerne »kvalifikationer« og »indsats« og bemærkningen »normal« i rubrikken »adfærd i tjenesten«.
 - 5 Ditterich, der gjorde brug af sin adgang til at fremsætte bemærkninger til bedømmelsen, som anført i tjenstemandsvedtægtens artikel 43, stk. 2, begærede, at bedømmerens påstand om manglende samarbejdsvilje blev trukket tilbage og anmodede om, at sagen blev behandlet af appelbedømmeren Mas, assisterende generaldirektør for FFC og direktør for anlægget i Ispra. Sidstnævnte bekræftede imidlertid bedømmelsen den 26. marts 1980.
 - 6 Ditterich indbragte derpå sagen for Det paritetiske Bedømmelsesudvalg den 31. marts 1981, der fremsatte sin udtalelse den 15. juli 1981. Det paritetiske

Bedømmelsesudvalg bemærkede, at rubrikken »adfærd i tjenesten« havde fået bemærkningen »normal« medens sagsøgtes adfærd i den tidligere bedømmelse, der dækkede perioden 1973-1975, var blevet bedømt som »over gennemsnittet«; udvalget bad derfor appelbedømmeren Mas om at begrunde vurderingen vedrørende sagsøgerens adfærd.

- 7 Appelbedømmeren Mas efterkom denne opfordring og ændrede den 22. oktober 1980 bedømmelsen, idet han fastslog, at den anfægtede vurdering skyldtes den omstændighed, at Ditterich i den pågældende periode »systematisk havde modarbejdet enhver afgørelse fra sine foresatte, der vedrørte ham«.
- 8 Ved skrivelse af 1. december 1980 indgav Ditterich i medfør af tjenestemandsvedtægtens artikel 90, stk. 2, en klage over ansættelsesmyndighedens afgørelse af 22. oktober 1980, hvorved den endelige version af bedømmelsen blev fastsat. Da administrationen igennem mere end fire måneder forblev tavs om denne klage, anlagde Ditterich nærværende sag.

Påstandene om annullation af bedømmelsen

- 9 Sagsøgeren har i sine skriftlige indlæg påberåbt sig et anbringende, hvorefter appelbedømmeren ikke måtte begrunde vurderingen vedrørende hans adfærd i tjenesten, fordi den var blevet bedømt som »normal«, og et anbringende om, at bedømmelsen ikke var blevet affattet på hans modersmål. Disse to anbringender er blevet frafaldet under den mundtlige forhandling. Der er derfor ikke grund til at behandle dem.
- 10 Det er sagsøgerens opfattelse, at den almindelige vurdering, der nævner en mangel på samarbejdsvilje, hviler på forhold, der er unøjagtige og selvmodsigende. Den omstændighed, at sagsøgeren i det pågældende tidsrum har offentliggjort en række studier i samarbejde med kolleger, modsiger dels den almindelige vurdering, dels appelbedømmerens påstand om sagsøgerens systematisk afvisende holdning.
- 11 Sagsøgeren har endvidere gjort gældende, at dersom bedømmerens og appelbedømmerens vurdering havde været korrekt, skulle hans adfærd i tjenesten have været bedømt som under gennemsnittet, hvilket ikke har været tilfældet;

bedømmelsen indeholdt derfor vurderinger og bemærkninger, der var selvmodsigende.

- 12 Endelig har sagsøgeren gjort gældende, at disse vurderinger i virkeligheden ikke har deres forklaring i hans kvalifikationer, indsats eller adfærd i tjenesten, men i den konflikt mellem sagsøgeren og administrationen, der opstod som følge af afslaget på en ansøgning om forfremmelse, hvilken sag blev afgjort af Domstolen ved dom af 12. oktober 1978, sag 86/77, Sml., s. 1855.
- 13 Det bemærkes, at ifølge fast retspraksis indeholder bedømmelserne vurderinger, der kun er undergivet domstolskontrol, såfremt der foreligger formangler, åbenbare faktiske vildfarelser eller magtfordrejning ved skønsudøvelsen fra de personers side, hvem det påhviler at udarbejde disse dokumenter.
- 14 Hvad angår de selvmodsigelser, der hævdes af sagsøgeren, skal det for det første bemærkes, at selv om offentliggørelsen af afhandlinger i samarbejde med en række kolleger vidner om sagsøgerens evne til samarbejde af en vis art, indebærer det ikke nødvendigvis en lignende samarbejdsvilje i alle forhold i tjenesten. Den første bedømmers vurdering er derfor ikke selvmodsigende. Det skal for det andet bemærkes, at sagsøgeren ikke bestrider, at han mod givne ordrer har gennemført forskningsarbejder inden for programmer, som Rådet har afbrudt. Denne indstilling begrundes, at appelbedømmeren har givet en bemærkning under »adfærd i tjenesten«, der er ringere end den, der blev givet sagsøgeren i den foregående bedømmelse. Der foreligger således heller ikke nogen modsigelse mellem appelbedømmerens vurdering og bemærkningen under »adfærd i tjenesten«.
- 15 Det skal bemærkes, at sagsøgerens kritikpunkter i øvrigt ikke angår åbenbare faktiske vildfarelser, der kan fastslås objektivt, eller vurderinger eller påstande, der objektivt kan kontrolleres, men vedrører værdibestemte vurderinger, der ifølge selve deres beskaffenhed og genstand ikke kan prøves af Domstolen.
- 16 Herefter må sagsøgerens klagepunkter forkastes, uden at der er grund til at foretage bevisførelse vedrørende rigtigheden af de kritikpunkter, der er indeholdt i bedømmelsen, eller at kræve af Kommissionen, at den fremlægger sagsakten vedrørende den anfægtede bedømmelse i dens helhed eller at foranstalte vidneførelse om bemærkningerne i bedømmelsen, således som sagsøgeren subsidiært har nedlagt påstand om.

Påstanden om annullation af det udtrykkelige afslag på klagen

- 17 Sagsøgeren har endvidere nedlagt påstand om annullation af det udtrykkelige afslag på den klage, som han i medfør af vedtægtens artikel 90, stk. 2, indgav den 1. december 1980. Afslaget var ifølge sagsøgeren ikke forskriftsmæssigt, fordi det ikke overholdt bestemmelserne i vejledning i bedømmelse af tjenestemænd af 1971, der fandt anvendelse på bedømmelsesperioderne fra 1969 til 1977.
- 18 Den almindelige bemærkning på s. 187 i vejledning i bedømmelse af tjenestemænd af 1971 bestemmer: »Tjenestemændene har fra meddelelsen af den negative udtalelse fra Det paritetiske Bedømmelsesudvalg (se punkt C.3.a) eller den endelige beslutning, truffet af den ansvarlige for en appelleret bedømmelse (se punkt C.3.b), ret til at klage i medfør af artikel 90 i vedtægten. Det paritetiske Bedømmelsesudvalg høres angående denne klage. Det tilkommer derefter Kommissionen som ansættelsesmyndighed at træffe beslutning om den indgivne klage«.
- 19 Om end det rent faktisk fremgår, at disse klager over beslutningen, der fastsatte den endelige version af bedømmelsen, i strid med de førnævnte holdpunkter ikke er blevet forelagt Det paritetiske Bedømmelsesudvalg, kan denne omstændighed i nærværende tilfælde ikke anses som en tilsidesættelse af et væsentligt formkrav. Det paritetiske Bedømmelsesudvalg var nemlig allerede blevet bedt om at behandle Ditterich's sag, ligesom appelbedømmeren havde suppleret bedømmelsen for at efterkomme udvalgets udtalelse.
- 20 De i replikken fremsatte påstande kan derfor ikke tages til følge.

Erstatningspåstanden

- 21 Sagsøgeren har gjort gældende, at den anfægtede bedømmelse, der dækker tidsrummet 1975-1977, og som senest skulle have været udfærdiget ved udgangen af året 1977, ikke blev underskrevet af bedømmeren før den 21. december 1979. Denne forsinkelse blev yderligere forværret af, at Det paritetiske Bedømmelsesudvalgs udtalelse af 15. juli 1980 først fik virkning den 22. oktober 1980, hvilket strider mod forskrifterne i vejledning i bedømmelse af tjenestemænd.

- 22 Sagsøgeren anfører, at denne tjenstlige fejl er af en sådan art, at den begrundes erstatning for økonomisk og ikke-økonomisk tab.
- 23 Det bemærkes, at vedtægtens artikel 43 bestemmer, at der mindst hvert andet år for hver tjenestemand udfærdiges en bedømmelse vedrørende kvalifikationer, tjenstlig indsats og adfærd.
- 24 Udfærdigelsen af dette dokument er obligatorisk af hensyn til god forvaltningsskik og effektiviteten inden for Fællesskabets tjenester og for at beskytte tjenestemændenes interesser. Det udgør et uundværligt led i bedømmelsen, hver gang en tjenstemands karriere tages op til vurdering af administrationen.
- 25 En af administrationens pligter er således at påse, at denne bedømmelse regelmæssigt udarbejdes inden for de frister, der er fastsat ved vedtægten, og at den udfærdiges forskriftsmæssigt. Det kan anerkendes, at administrationen må have en rimelig tid hertil, men at enhver overskridelse, af fristen skal være begrundet i, at der foreligger særlige omstændigheder.
- 26 I nærværende sag fremgår det både af sagens akter og af de mundtlige forhandlinger for Domstolen, at ansættelsesmyndigheden for FFC i Ispra langt har overskredet den rimelige frist, som den havde til sin rådighed til at udfærdige Ditterich's bedømmelse, og at den ikke har været i stand til at godtgøre, at der foreligger sådanne særlige omstændigheder, der kan begrunde denne overskridelse.
- 27 Herefter må der gives Ditterich medhold i, at administrationen har begået en ansvarspådragende fejl.
- 28 Om end sagsøgeren ikke har godtgjort, at denne fejl har forhindret eller forsinket en forfremmelse, der kunne være tilfaldet ham, og således har påført ham økonomisk tab, har han dog godtgjort, at der foreligger et ikke-økonomisk tab på grund af det forhold, at hans personlige aktsamling hverken var forskriftsmæssig eller fuldstændig. Han kan derfor kræve erstatning.

- 29 Efter et rimeligt skøn kan det tab, der herved er lidt, fastsættes til 20 000 BFR, hvilken erstatning Kommissionen pålægges at betale sagsøgeren.

Sagens omkostninger

- 30 Ifølge procesreglementets artikel 69, stk. 2, dømmes den part, der taber sagen til at afholde sagens omkostninger. Ved søgsmål fra ansatte ved Fællesskaberne bærer institutionerne i henhold til procesreglementets artikel 70 dog selv de af dem afholdte udgifter. Under hensyn til forsinkelsen fra administrationen i Ispra's side med udfærdigelsen af bedømmelsen og til, at denne fejl har gentaget sig, pålægges Kommissionen alle sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

DOMSTOLEN (tredje afdeling)

1. Kommissionen frifindes, for så vidt angår påstanden om annullation af bedømmelsen.
2. Kommissionen frifindes, for så vidt angår påstanden om annullation af den udtrykkelige beslutning af 11. august 1981.
3. Kommissionen betaler 20 000 BFR i erstatning for forsinkelsen med udarbejdelsen af bedømmelsen.
4. Kommissionen betaler alle sagens omkostninger.

Everling

Bosco

Galmot

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 5. maj 1983.

Justitssekretæren
efter bemyndigelse

H. A. Rühl

Ekspeditionssekretær

U. Everling

Formand for tredje afdeling